

er det, at palæet som i dag er en del af Amalienborg, er det fornemste arkitektoniske bygningsværk fra 1700-tallets Danmark, der endnu er bevaret. Det er også sikkert, at palæet i europæisk sammenhæng hæver sig som et af de allerbedste eksempler på den franske rokoko.

Palæet er tegnet af Eigtved og er opført 1749-54 for overhofmarskal A.G. Moltke, der 1746-66 var monarkiets mægtigste mand. Ole Feldbæk indleder med en engageret skildring af Moltke, der anvendte palæet frem til sin død i 1792. Efter det første Christianborgs brand i 1794 blev det erhvervet af kongefamilien samme år. Palæet fik derefter navn efter Christian VII, der er den eneste monark, der har beboet det. Siden 1808 har palæet især været anvendt til repræsentation og gæstebolig. I folkestyrets første årtier havde Udenrigsministeriet dog også til huse her. Fra 1982-96 blev palæet gennemgribende restaureret både ud- og indvendigt, men blev også tilføjet flere mindre vellykkede nydannelser som blandt andet Bjørn Nørgaards berømte monogram i vestibulen (se s. 560). På trods af dette og andre forandringer i interiøret gennem tiderne (nyklassicisme, empire m.v.), der gennemgås i bind 2, er helheden dog fortsat umiskendeligt rokoko.

Kunsthistorikeren Hanne Raabymagle var Slots- og Ejendomsstyrelsens konsulent ved restaureringen. Hendes forskning i bygningens historie er grundlaget for dette monumentale værk. Efter indledende kapitler om projekteringen og opførelsen bliver læseren solidt informeret om de enkelte rum og deres detaljer. Illustrationerne, og især de fremragende fotografier af Ole Woldbye, giver syn for sagen. Raabymagles kunsthistoriske viden og formidling er særdeles grundig. Kun kan man beklage, at dagliglivet i palæet, f.eks. det noget tynde kapitel om »Livet i Moltkes Palæ« (s. 368-379), ikke også blev overladt til

Ole Feldbæk, der utvivlsomt ville have givet emnet større tyngde.

Som helhed er der tale om et pragtværk, der for fremtiden ikke alene vil være hovedværket om Christian VII's palæ, men også fremstå som en kulmination i de seneste års mange smukke arkitekturhistoriske hovedværker (f.eks. *Den røde Bygning og Klassicismen i København*). I hvert fald bliver det ikke nemt at eftergøre dette værk.

Jens Morten Jessen

Harald Ilsø: *Det kongelige Bibliotek i støbeskeen. Studier og samlinger til bestandens historie indtil ca. 1780*, I-II. Danish Humanist Texts and Studies, vol. 21. (Museum Tusulanums Forlag, 1999). 750 s., 500 kr.

Henrik Horstbøll og John T. Lauridsen (red.): *Den trykte kulturarv. Pligt- og leverings gennem 300 år*. Danisk Humanist Texts and Studies, vol. 16. (Museum Tusulanums Forlag i samarbejde med Det kongelige Bibliotek og Statsbiblioteket, 1998). 631 s., 525 kr.

De to voluminøse værker er guldgruber for historikere med interesse for bog- og biblioteksvæsen. Fhv. forskningsbibliotekar Harald Ilsø har siden sin pensionering fra Det kgl. Bibliotek i 1994 fulgt Erland Kolding Niensens opfordring til at fortsætte og afrunde sine hidtidige boghistoriske studier i Det kgl. Biblioteks samlinger – eller rettere i den tidlige historie. For så vidt kan det kun undre, at værket netop blev udgivet »i anledning af« indvielsen af Den sorte Diamant. Denne ydre anledning skal man dog ikke lade sig afskrække af. Der er ingen sammenhæng mellem Ilsøes værk og den nye bygnings appel til kulturbrugere. Derimod er det uden tvivl ment som en cadeau til Harald Ilsø at udgive hans værk ved en milepæl i bibliotekets historie.

Den opmærksomhed er velfortjent. Harald Ilsøes værk er uhyre grundigt, faktisk irriterende grundigt. Ilsøe beviser, at den solide, tidkrævende forskning bærer sunde frugter. Netop fordi Ilsøe måtte vente til sit otium med at skrive værket sammen, bekræfter det dog vore dages forskningsvilkår, men bærer samtidig præg af en menneskealders seriøse fordybelser. Et slags punktum.

Efter at Ilsøe kort har præsenteret det væsentligste af den tidligere litteratur, starter han lige på og hårdt. I fem kapitler gennemgås først bibliotekets historie, dvs. forhistorie, bestand og især tilvækst. Første kapitel om Frederik III's bibliotek (til 1670/71) er en nyttig introduktion, hvori det blandt andet overrasker, at allerede Christian III grundlagde et kongeligt bibliotek, der blev videreført af Frederik II, men opgivet under Christian IV (s. 50, jf. også s. 498ff.). Den forudsætningsløse i bog- og bibliotekshistorie lades vel nok noget i stikken. Frederik III's bibliotek rummede omkring 20.000 bind ved hans død, men hvor exceptionelt var et sådant fyrstebibliotek i europæisk sammenhæng?

De efterfølgende kapitler tiltemper kongerækken og bibliotekarernes embedstid: under Christian V (1670/71-99); under Frederik IV (1699-1730/31), dvs. under J.C. Wolfens tid (1704-30); under Christian IV (1730-46), dvs. under Hans Grams tid som bibliotekar (1731-48); og endelig under Frederik V (og Christian VII), hvor Bernhard Møllmann var bibliotekar 1748-78. Ved hjælp af de ældre kataloger og ved undersøgelser af bogbind og ejermærker redegøres der for nyerhvervelserne i de enkelte perioder. Allerede Frederik III sikrede flere betydelige privatbiblioteker, og under de senere konger blev Det kgl. Biblioteks bogbestand udbygget ved gaver, køb og krigsrobring. Disse forhold er genstand for Ilsøes efterfølgende undersøgelser. Blandt erhver-

velser, der gennemgås nøje, må nævnes Joachim Gersdorffs bibliotek (erhvervet 1661), Laurids Ulfeldts (ca. 1663) og Peder Scavenius' bibliotek (1665), det Coyet'ske bibliotek (krigsbytte fra Skåne 1710), Gottorp-biblioteket (erobret 1713, indlemmet 1735-49), samt Hans Grams håndskriftssamling, der blev erhvervet 1752, men gemt bort til 1778.

Det irriterende ved Ilsøes værk er de mange lange katalogoversigter og bogfortegnelser, der er indføjede i den løbende fremstilling. Det gælder f.eks. gengivelsen af en registrering fra 1647 af den udvalgte prins Christian (V)s bøger (s. 142-153). Sådanne oversigter hindrer overblikket, men er utvivlsomt særdeles værdifulde for snæver (bog)historisk forskning. Netop de mange fortegnelser gør samtidig værket brugbar som »registratur«.

Harald Ilsøe har også sat et markant præg på det monumentale værk om pligtafleveringens 300-årige historie, som Det kgl. Bibliotek og Statsbiblioteket i et sjældent samarbejde udgav i 1998. Værket består af tre hoveddele. Først omhandles pligtafleveringens generelle historie, dernæst fokuseres på en række temaer og problemer, og endelig er aftrykt en lang række kilder til pligtafleveringens historie. Den sidste del, der er indsamlet af Ilsøe, fylder næsten halvdel af bogen og fungerer som referenceramme for de indledende bidrag. Formålet med at optrykke de mange reskripter, forordninger, love, bekendtgørelser og utallige andre aktstykker fremgår dog ikke, og givetvis er det heller ikke let at begrunde denne fyldige dokumentsamling fornuftigt. Ingen vil næppe nogensinde læse alle disse aktstykker igennem.

Den kronologiske fremstilling af pligtafleveringens generelle historie er inddelt i tre afsnit. Harald Ilsøe har skrevet om tiden 1697-1783, Henrik Horstbøll om tiden 1781-1850 og Grethe Ja-

cobsen om tiden 1850-1997. I disse afsnit beskrives især udviklingen i lovgivningen og administrationen i praksis, og de rummer derfor solid historisk baggrundsviden om forskellige materialetyper. I 1920'erne og 1930'erne blæste f.eks. umilde vinde ind over småtryk. Ikke alene undlod man på Det kgl. Bibliotek at reklamere for manglende småtryk, man kasserede også hele kapsler af velordnet materiale. Ved Statsbiblioteket indsamlede biblioteksassistent Ingrid Appel derimod gennem mange år alle disse småtryk særdeles nidkært, og forskellene i håndhævelsen af pligtafleveringen af småtryk medførte endnu i midten af 1940'erne en voldsom polemik mellem de to biblioteker. Alt andet lige må det betyde, at Statsbiblioteket har en bedre dækning af dette materiale.

Interessant er også bogens 2. del om specielle aspekter vedrørende enkelte materialetyper. Kartografen Henrik Dupont har skrevet om kort og billeder, ballet- og musikhistorikeren Knud Arne Jürgensen om afleveringen af musikali-

er, historikeren Svend Larsen om aviser og historikeren John T. Lauridsen om forbudte bøger (herunder klausuleringen) samt juristen Peter Bluhme om retlige karakteristika i et internationalt perspektiv og juristen Jens Søndergård om forholdet mellem afleveringspligten og ejendomsretten. Som det fremgår, er der tale om et fornuftigt udvalg af problematikker. Den nye pligtafleveringslov fra 1997 undtog for første gang Færøerne og Grønland, og den hidtidige pligtaflevering og de fremtidige anskaffelsesproblemer vedrørende disse dele af riget kunne nok have fortjent en selvstændig fremstilling. Af de nævnte bidrag har John T. Lauridsens artikel »På kant med loven. Bøgforsbud, beslaglæggelser og klausulering« (s. 223-264) særlig interesse, blandt andet fordi den rummer en første oversigt over beslaglagte bøger i det 20. århundrede. Med blandt andet dette bidrag som en af de få undtagelser er ingen af disse to værker dog folkelæsning.

Kenn Tarbensen

HÅNDBØGER OG HJÆLPEVIDENSKABER

Ole Hyldtoft: *Statistik. En introduktion for historikere*. (Systeme, 1999). 269 s., 230 kr.

Med denne udgivelse dækker Hyldtoft et behov for en anvendelig lærebog i omgang med kvantitative historiske kilder. Det er en grundig bog, der behandler mange af de problemstillinger, historikere kan komme ud for. Der er også en grundig præsentation af forgængerne på feltet: Bernt Schiller og Birgitta Odén: *Statistik för historiker*, 1970; Erling Olsen: *Statistik for historikere*, 1976; Hans Chr. Johansen: *Videregående statistik*

for historikere, 1976 og Axel Kjær Sørensen: *Statistik for historiestuderende*, 1973ff (6. udg. 1994). I forhold til dem er Hyldtofts fremstilling først og fremmest større, den behandler flere emner, og den giver sig bedre tid til at forklare og eksemplificere de behandlede metoder. Af større områder nævner Hyldtoft selv, at stikprøveteorien og demografi ikke er medtaget, men der er selvfølgelig henvisninger til gængse lærebøger i disse emner. Udgivelsen kan mageligt erstatte forgængerne, hvor demografi heller ikke tages op, og hvor stikprøver hos Johansen og Kjær